

Náš manifest jak zachránit Evropu před sebou samou

Thomas Piketty

Je třeba omezit nerovnosti v rámci zemí, nikoli mezi nimi, a investovat do budoucnosti všech Evropanů.

Od chvíle, kdy byly napříč celou Evropskou unií zvoleny protievropské vlády, a s Brexitem v zádech, nelze pokračovat stejnou cestou, jakou jsme šli doposud. Nemůžeme prostě jen čekat na další odchody nebo na pokračování rozkladu, aniž bychom v současné Evropě provedli hluboké změny. Náš kontinent uvízl na jedné straně mezi politickými hnutími, jejichž program se omezuje jen na hon na cizince a uprchlíky, a na druhé mezi těmi, kdo se sice prohlašují za Evropany, ale ve skutečnosti si i nadále myslí, že tvrdý liberalismus a všudypřítomná soutěž pro definici politického projektu postačuje. Neuvědomují si, že právě tento nedostatek sociálních ambicí vede lidi k pocitu, že jsou opuštěni.

Existují jistá hnutí, která se tento nikam nevedoucí dialog snaží ukončit, a pokoušejí se připoutat pozornost ke strukturálním problémům, které se po dekádě ekonomické krize vynořily. Těchto specificky evropských kritických momentů je více než dost: strukturální podfinancování veřejného sektoru, zejména v oblasti vzdělávání a výzkumu, prohlubování sociálních nerovností, zrychlování globálního oteplování a krize kolem přijímání migrantů a uprchlíků. Tato hnutí však často mají potíže s formulací koherentních alternativních projektů a v přesném vymezení toho, jak by budoucí Evropu chtěla uspořádat.

Proto dnes my, evropští občané z různých zemí a s různým zázemím, přicházíme s touto výzvou k hluboké transformaci evropských institucí i politik. Náš manifest obsahuje konkrétní návrhy, zejména ohledně projektu smlouvy o demokratizaci a ohledně rozpočtu, a všechny jsou k dispozici široké veřejnosti. Naše podněty možná mají daleko k dokonalosti, ale alespoň jsou sepsány na papíře. Veřejnost k nim má přístup a může je

vylepšovat. Všechny jsou založeny na jednoduché tezi: Evropa musí vytvořit nový model, který zajistí férový a trvalý sociální rozvoj svých občanů. Jediným způsobem, jak občany přesvědčit, je opuštění vágních a teoretických slibů. Jestli Evropa opravdu chce obnovit solidaritu se svými občany, lze toho dosáhnout jedině tak, že přijde s konkrétními důkazy, že je schopna navazovat spolupráci a přimět ty, kdo profitují z globalizace, podílet se na financování veřejného sektoru. To znamená přimět velké firmy, aby platily více než ty malé a střední, a přimět nejbohatší daňové poplatníky, aby platili více než ti chudší. To se dnes neděje.

Naše návrhy jsou založeny na ustanovení rozpočtu pro demokratizaci, který by byl projednáván a schvalován v novém svrchovaném Evropském shromáždění. To konečně Evropě umožní disponovat veřejnou institucí schopnou řešit evropské krize neprodleně a vytvářet systémy základních veřejných služeb v rámci ekonomiky založené na trvalé solidaritě. Závazek k „harmonizaci životních a pracovních podmínek“ obsažený v Římské smlouvě tak konečně dostane svůj pravý smysl.

Tento rozpočet bude financován, usnese-li se na tom Evropské shromáždění, čtyřmi hlavními evropskými daněmi, vskutku hmatatelnými znaky této evropské solidarity. Budou se vztahovat na zisky největších firem, na osoby s nejvyššími příjmy (přes 200 000 € ročně), na největší vlastníky (přes 1 milion €) a na emise uhlíku (s minimální cenou 30 € za tunu). Bude-li tento rozpočet zafixován na 4 % HDP, tak jak navrhujeme, mohl by zajistit prostředky na výzkum, vzdělávání, evropské univerzity, ambiciózní investiční program na transformaci našeho modelu hospodářského růstu, přijímání a integraci migrantů a podporu všech zapojených do uskutečňování této transformace. Mohl by také členským státům poskytnout jistý rozpočtový polštář nezbytný k tomu, aby omezily regresivní zdanění zatěžující mzdy a spotřebu.

To, oč tu jde, není vytvoření transferu plateb napříč Evropou – brát peníze „vynikajícím“ zemím a dávat je těm méně „vynikajícím“. Tento projekt obsahuje zastropování rozdílu mezi výdaji a příjmy každé země ve výši 0,1 % HDP příslušné země – tento práh by mohl být zvýšen pouze na základě konsenzu. Tento práh lze konsenzuálně zvýšit, ale primárně zde jde o to, abychom omezili nerovnosti uvnitř zemí, nikoli mezi nimi, a abychom investovali do budoucnosti všech Evropanů. Do těchto výpočtů by přitom nebyly zahrnuty výdaje, ze kterých mají všechny členské země rovný prospěch, například opatření v otázce klimatické změny. Jelikož bude rozpočet pro demokratizaci financovat evropské veřejné

služby, z nichž budou mít prospěch všechny země, bude de facto napomáhat i konvergenci mezi zeměmi.

Protože musíme jednat rychle, ale také protože musíme Evropu vyvést ze současné technokratické slepé uličky, navrhujeme ustanovit Evropské shromáždění. V něm budou moci být projednány a odhlasovány tyto nové evropské daně a také rozpočet pro demokratizaci. Toto Evropské shromáždění lze ustanovit, aniž by se měnily stávající smlouvy EU.

Shromáždění by pochopitelně muselo komunikovat se stávajícími politickými institucemi (zejména s Euroskupinou, v níž se ministři financí zemí eurozóny neformálně scházejí každý měsíc). Ale v případě nesouhlasu by mělo poslední slovo Shromáždění. Pokud by tomu tak nebylo, jeho kapacita stát se ohniskem nového nadnárodního politického prostoru, v němž by se konečně politické strany, sociální hnutí a nevládní organizace mohly vyjadřovat, by byla zkompromitována. V sázce by také byla jeho faktická efektivita. Vždyť nejde o nic menšího, než vyvést Evropu z věčného patu mezivládního vyjednávání. Neměli bychom zapomínat, že pravidlo fiskální jednomyslnosti, které dnes v Evropské unii platí, po celé roky blokuje zavedení jakékoli evropské daně a udržuje při životě praxi, která navzdory projevům všech politiků přetrvává dodnes: praxi neutuchajících daňových úniků, což je vlastně fiskální dumping těch bohatých a těch nejmobilnějších. Pokud nezavedeme nová rozhodovací pravidla, půjde to takhle donekonečna.

Vzhledem k tomu, že nově zavedené Evropské shromáždění by mělo právo zavádět daně, a ovlivňovalo by tak samotné jádro demokratických, fiskálních a sociálních systémů jednotlivých členských zemí, ústřední roli musí hrát národní i evropští poslanci. Proto v demokratizační smlouvě, která je k dispozici online, navrhujeme, aby 80 % členů Evropského shromáždění vycházelo z národních parlamentů a 20 % z Evropského parlamentu. Tento poměr si zaslouží další diskusi. Konkrétně řečeno, náš projekt by také mohl fungovat s nižším podílem národních poslanců (například 50 %). Podle našeho názoru by ale přílišné snížení tohoto podílu mohlo oslabit legitimitu Evropského shromáždění a jeho schopnost vtáhnout všechny evropské občany do vytváření nové sociální a fiskální smlouvy. A konflikty ohledně demokratické legitimacy národních a evropských voleb by mohly rychle podrýt autoritu celého projektu.

Národní volby se tak v našem návrhu de facto transformují v evropské volby. Poslanci zvolení v národních volbách už nebudou moci jednoduše přehazovat odpovědnost na Brusel a nezbude jim nic jiného než vysvětlovat voličům projekty a rozpočty, které hodlají

v Evropském shromáždění hájit. Spojíme-li národní a evropské poslance v jednom jediném shromáždění, vytvoří se v něm návyky společného rozhodování, které v současnosti existují pouze mezi hlavami států a ministry financí.

Nyní musíme konat rychle. Přestože by bylo nejlepší, kdyby se do projektu neprodleně zapojily všechny členské země EU – zejména čtyři největší země eurozóny (které reprezentují více než 70 % jejího HNP a populace) – je navržen tak, aby mohl být přijat a implementován libovolnou skupinou zemí, které si projekt přejí. Těm, kdo chtějí přijetím tohoto projektu provést rychlý krok kupředu, náš návrh umožňuje učinit tak okamžitě. Všichni se musíme chopit své odpovědnosti a zapojit se do podrobné a konstruktivní diskuse o budoucnosti Evropy. Jinak bude náš kontinent odsouzen k tomu, aby i nadále zabředával do ještě hlubší a destruktivnější rozdělenosti.

Thomas Piketty (1971) je profesorem ekonomie na Pařížské ekonomické škole (École d'Économie de Paris).

*Text manifestu zveřejnili jeho signatáři v prosinci 2018. Text stejně jako seznam signatářů, související odkazy, nebo návrhy, podle kterých by mělo fungovat např. zmiňované Evropské shromáždění, jsou k dispozici na webu tdem.eu. Podle textu zveřejněného na webu deníku *The Guardian* 8. prosince 2018 přeložil Jiří Koubek.*